КРИТИКА – АНТОЛОГИЈА

Ауторизовани текстови са „ОКРУГЛОГ СТОЛА” посвећеног АНТОЛОГИЈИ СРПСКОГ ПЈЕСНИШТВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ XX ВИЈЕКА, аутора АНЂЕЛКА АНУШИЋА и ЖИВКА МАЛЕШЕВИЋА, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006.
Организатор СКД „ПРОСВЈЕТА”, Градски одбор, Бања Лука, 16. децембра 2006. Међународни прес центар, Бања Лука.

Миљко Шиндић
ПЕСНИЧКА ЧИТАНКА

Поезија српских аутора у Босни и Херцеговини друге половине двадесетог века је на свој начин традиционална и модерна.Обележена је простором и временом. Повод за песму је непосредна стварност, у првом реду, али и наслеђе, усмено и писано, и будући облици живљења и стварања. Вишезначне теме песмотворци обликују споља и изнутра, са социјалног и психолошког становишта, антрополошког и онтолошког, естетског и метајезичког, локалног и универзалног. С истом пажњом истражују језик стварности и стварност језика, временске и ванвременске категорије, рационалне и ирационалне. У познатом откривају непознато, у непознатом познато. Широм отварају врата своје уметничке радионице, скидају вео тајне са стваралачког чина. Поред граматике поезије, њених семантичких и семиотичких законитости и условности, у креативној је функцији и поезија граматике, са својим фонетским, морфолошким и синтаксичким структурама и фигурама. Песничком говору везаног или белог стиха, класичне или хетерометричне строфе, није страна ни естрадна реторика.

Интензивним трагањем за новим садржајима, стварносним и митским, и новим формама, измирене су разлике између старих и нових поетика, извршило

се прожимање мотива и поступака па је свако разврставање песника и песама условно. Све је у свему, појединачно у општем, опште у појединачном. Као да писци целог живота пишу једну песму, у више наставака и варијаната, о лепом и ружном, за разне пригоде и потребе. У есејистичким садржајима воде се угодни и неугодни разговори и успостављају мере вредности и вредности мере. Песми се упућују и други захтеви: не мора да буде „цела лепа", ни дучићевски „одвећ горда", али мора да буде песма да би деловала и опстала.

Домаћа савремена лирика може се разматрати и тумачити и са становишта песничког субјекта, песника у песми, који заступа писца, говори у његово име. По „хоризонту очекивања" он преузима и улогу читаоца. Своје присуство означава првим лицем једнине. Директно се обраћа песми, разговара с њом, разлаже је на саставне делове и поново саставља и обнавља, психоаналитичким понирањем у подсвесно материјализује надстварно стање значења у складу са сазнањем да коначних исхода нема нити ће их бити.

Од лирског субјекта до писца нема ни пола корака. Један објективнији поглед и све је исто, метонимијска метафора, аутобиографска исповест, право поделе ауторства над песмом. Да би „двопев" био довршен треба да нестане разлике између песника и његовог двојника. Тако се стиже у само средиште стварања, до поетике знакова и значења, продуктивних законитости песничког чина и смисла. Развојна компонента увек је била присутна и пресудна. Затварањем једног стилског круга отварао се други, од песника до песника, од збирке до збирке, читава библиотека, хиљаде књига. Оно што су желели, а нису били писци су оствaрили поезијом у поезији, свој свет и своју свест, поглед према себи и друштву, светлу и тамну страну ствари, праисторију и историју, сиве градске екстеријере, реке без воде, мртве птице и живе мртваце, „цвеће среће" и „цвеће зла", време што стоји док живот пролази.

Ипак су љубавни стихови српских аутора у Босни и Херцеговини друге половине двадесетог века преко мере љубавни, стварни, доживљени телом и душом. Изједначена с песмом еротика је јака као смрт, и јача од смрти. Све даје и све узима. Она је садашње и будуће време живљења и стварања.

Отаџбинске теме слободарством су сачувале достојанство. Обновљен патриотизам је рефлексиван, библијски, усудни и губитнички. Изгубио је ореол јунаштва. Мисао о наслеђу зла је лична и кад је хуманистичка, иде

према осећању жртве. У њој нема наде за људско братство и солидарност. Настављено је „коло смрти”, тапија ништења и нестајања. Тако се стигло до новог „плача Сербији”, стихова горчине и антиратних гласова у песмама Драгана Колунџије, Даре Секулић, Велимира Милошевића, Ранка Рисојевића, Милана Ненадића и младих надарених песника. Између ропства и слободе стари симболи проговорили су новим смислом, унутарњим гласом правде, доброте и лепоте.

Српско песништво ових простора препознаје се и по другим особеностима. Све се више чује драмски глас поезије. Ђорђо Сладоје своје нове песничке збирке дели на чинове, у шекспировском узбуђењу и усхићењу. Субјективна и „објективна” лирика, онтолошка и херметичка, ангажована и надреалистичка, естетизована и интелектуализована, може се читати без систематизације и типолошких разграничења. Њени аутори размишљају и певају о бићу и небићу, живој и мртвој природи, рађању и умирању, човеку оствареном и неоствареном, постојећем и непостојећем оцу, мајци и прамајци, детињству без родитеља, сину са малим и великим словом, песницима, сликарима, музици, сценској уметности, речима и неречима. За енигматичног Ненадића све је то „суви печат”, „свети вид”, за друге песничке мислиоце „одбрана свијета’, ”мастило које пламти”, „олујно јато”, „чистац”. За песмама и књигама остају питања: која се чуда могу догодити, а која не могу? Кад су времена „вунена”, а кад нису? Ту је још у мислима и емоцијама Божји Дух, црни петак, зверињак вучји језик, - све што може и што не може бити иде у „пјесан” и кроз „пјесан”, васкрсење из посртања и пепела. у сонетима и „босанским елегијама”, молитвама и псалмима, песми о песмама и песми у прози.

Свуда у свету антологија је мера вредности и вредност мере. Ако се та два критеријума не успоставе, нема ни мере ни вредности, јер у литерарном цветњаку има места само за песме над песмама. Њихов избор не зависи само од знања и осећања изборника, него и од „хоризонта очекивања”, пријема код читалаца и критике.

Заувек је прошло време када се вредност књиге одређивала на кантару, према тежини и дебљини. Антологија *Насукани на лист лирике*, и без игре речи, сама се на себе насукала, већ се насловом обезвредила. Тај песнички „лист” велик је само по броју страна: 565. Па 126 песника за пола века стварања и више од пет стотина „антологијских” песама. У целом једном веку српског певања Богдан Поповић је

нашао свега 26 аутора и 165 песама. Прослављени песник и критичар Миодраг Павловић у хиљаду и двеста година српског усменог и писаног стварања за свој златни песмопис изабрао је само деведесет песмописаца. Експресиониста Милош Црњански и неосимболиста Бранко Миљковић заступљени су ту са по две песме, а славна поетеса Десанка Максимовић са четири. Математика је математика и коментар није потребан.

Антологочари Анђелко Анушић и Живко Малешевић имали су добру намеру, да исправе „криву Дрину", и поправе оно што није добро урађено и представљено. Изабрали су естетски критеријум и добар узор да „цела песма буде лепа". По таквом мерилу и обимом мале књиге проглашаване су великим. Али тако постављен квалитет приређивачи у свом „цветњаку" нису оставрили ни у избору песника ни избору песама, па се њихова „дебела" антологија претворила у панораму, песничку читанку, школски преглед. Хронолишки принцип разврставања аутора није могао да буде у развојној функцији, не региструје промене, сродности и успоне. Занемарена је и рецептивна димензија.

Право на лични став је саставни део сваког креативног посла па се и приговори сврставају у категорије те врсте, али мања или већа наклоност према појединим ауторима могла је да не буде толико препознатљива. Ако број песама није одређивао меру вредности, зашто је он у Антологији био толико присутан и пресудан? Док Светислав Мандић на почетку избора, педесетих година, у доброту „обичних тренутака" урамљује разумљиве поруке, на крају књиге, на почетку новог миленијума, распевани млади Радомир Митрић, са обавезним средњим словом, у „мору ријечи" тражи своју песму и зида Скадар на Бојани, предјесењу елегију, по узору на „недремано око" Рајка Ноге, „радомирује" с уверењем да се „син" неће препознати у „оцу". Зар је напрегнути артизам Николе Гузијана морао да буде на толикој цени, а поезија Николе Вуколића, чији су почеци били запажени и потврђени значајним признањима и наградама, смешно обезвређена и понижена.

И поред осцилација, одступања од заданих критеријума, песме Велимира Милошевића, Стевана Тонтића и Ратка Ђогатовића квалитетно су одабране и представљене. Исто тако и антиратна лирика Боре Капетановића. Добру презентацију добиле су песме Винка Перишића, Љупка Рачића, Горана Шауле, Жељка Бићевића, Горан Врачар са својим мелодичним десетерцима. Мирку Грбићу било је довољно

да са две песме, у стилу „игре" Васка Попе, покаже ко је и где му је место, Александри Чворовић прелепа метајезичка песма Земља тамних птица, а Мирославу Косу само један антологијски стих: *Од Босне би свијет мошо купити смијех*. На прави начин представљени су есејистички стихови о речима и чарима сонета Ненада Грујичића. Случај са поезијом Драгана Студена је друкчији. Најбољих његових песама: *Биће ме у небићу* и *Крчаг* нема у *Антологији.* Нема ни најбољих песама Ђоке Стојичића. По страни су остале и песме за двадесет први век Ранка Павловића о онтолошкој тачки из збирке *Сржс*. У избору песама аутора старијих генерација није избегнута распричаност и дидактичност. Хаику поезија потпуно је занемарена, иако је она већ ушла у светске антологије. Нема ни Станка Раките и једног броја чланова Удружења писаца Републике Српске. Упоредна разматрања могла би да наведу и друге примере, али песничка читанка *Насукани на лисш лирике* због њих не би била ни боља ни гора.

И поред евидентних пропуста и очекиваних приговора не може се рећи да су мане Антологије у свему засениле њене вредности. Публикације ове врсте увек изазивају задовољство, на једној страни, и незадовољство, на другој, приговоре и критике, добронамерне и недобронамерне, полемичке и памфлетске. И кад изостану похвале и признања учињен напор треба уважавати. Сигурно је да се антологија српске поезије друге половине двадесетог века у Босни и Херцеговини могла и морала боље припремити и уредити. Неке песничке појаве су једнозначно представљене или су остале непримећене. Сегментација тема и мотива није испунила захтеве периодизације и типологије, остала је у истој вредносној равни, не дотиче развојну сферу значења и естетске досеге. Не предвиђа могућност друкчијег истраживања и друкчијег вредновања, а богатство садржаја и облика националних и наднационалних, традиционалних и модерних, без генерацијског разврставања и разграничења, нудило је изворну грађу за антологију пуне уметничке остварености. Стварана на рубним подручјима, изван матице, домаћа поезија нашег доба одражава дух живљења и стварања с ове стране Дрине, где мора остати и опстати. Присутна, продуктивна и аутентична, она је неодвојив део и значајан песнички допринос свесрпској литератури и култури. Антологија Анђелка Анушића и Живка Малешевића то утврђује и потврђује.

О фељтону у Гласу није вредно говорити. Његов је аутор

млад, можда је у међувремену схватио беду морала. Злонамеран и инструментализован, он док процењује пљује. Зна лепо да говори само о себи и својим спонзорима. Удара ниско, не по Антологији него по антологичарима. За то се на витешким турнирима критике добија црвени картон, дисквалификација. Да нису у питању надобудне лекције неки би се приговори могли схватити и прихватити. Овако, за њима су остали прљави трагови и примитивизам свакодневице који није мимоишао ни дневну новину. Да се недужни читаоци заштите од такве зловоље и невоље није потребна цензура него уређивачка култура.

Зорица Турјачанин
„НАСУКАНИ” НА ВИДИКУ – ПУЦАЈ!

Антологија настаје у „зрелом тренутку” када се осјети потреба за преиспитивањем затеченог стања, подвлачењем црте, доношењем синтетичких судова, најзад свођењем рачуна на плану досегнутог нивоа умјетничке остварености. Антологија подразумијева прецизан увид у појаве и процесе, подударности и размимоилажења, простор појачаног искрења на додирним тачкама традиционалног и модерног, субјективно; обликованог вијековног искуства и сасвим личног продора у неистражено и непознато. Наравно, она намеће ревалоризацију и реинтерпретацију затечене стварности, али и слутњу нових креативних перспектива. За овакав подухват састављачу је, осим прецизног инструментарија методичке процедуре и естетске процјене, потребан лични нерв, моћ анализе и синтезе, потенције креативности, духа и душе, сензибилитета и културе, толеранције и људског поштења, али и храбрости. Храброст је одређена свијешћу о неизбјежним недовољностима људског подухвата, али и искуством о непријатељском дочеку, оних који су остали изван корица књиге или у њој нису добили онај простор који им, по њиховом егоцентричном суду, припада.

Када је на почетку прошлог вијека Богдан Поповић стварао *Антологију новије српске лирике*, онда је она пружала крунске досеге српског пјеснивштва једног времена. У њој је аутор уважавао само релевантне критерије естетске остварености дјела. Попови-

ћев захтјев односио се на то да пјесма буде читава лијепа, дотјерана у цјелини. Да не би нехотице склизнуо са прокламоване полазнице, учени антологидар је инаугурисао теорију реда по ред, читање са задршком при којем се у центру видног поља налази свака појединачна ријеч у стиху и сваки стихи у ритмичко-композиционим сегментима цјелине.

Овакве строге критерије, наравно, било је тешко испунити па је пропусница за антологијски врх поезије била највеће признање које пјесник може доживјети. Касније године и деценије донијеле су сијасет антологија, али ни једна, усуђујемо се то рећи, није досегла зенитне врхове Поповићеве „књиге над књигама". То, свакако, не значи да дјела оваквих захтјева и усмјерења, чак и са свим њи ховим слабостима и неиспуњеним очекивањима, нису добро дошла јер су и стваралаштво, а и читалачка и критичка рецепција, живи организми, варијабилни, динамички, промјенљиви, изложени процесима изградње и разградње, анализе и синтезе на индивидуалном, друштвеном, историјском, антрополошком или цивилизацијском плану.

Антологичар је, дакле, процјенитељ, живи филтер који пропушта или задржава честице одређене гранулације и естетског набоја. Осим што већ на старту представља име од повјерења антологичар мора, као политичар у предизборној трци, да изложи програм, кључне вредносне координате свог избора и методолошке артикулације дјела. Научно-критичка апаратура објашњава дјело у пресјецишту синхроних и дијахроних интересовања и остваривања уникатне или умножене естетске чињенице.

Иако се прије само пола деценије (2001) појавила антологија српске поезије РС Радивоја Микића, ауторски тандем (двојац без кормилара) Анђелко Анушић, пјесник, есејиста и уредник и проф. Живко Малешевић, књижевни критичар, одлучили су да се поново прихвате овог посла руковођени тежњом зе даљом прецизацијом стваралачког снимка, својом визуром предмета и новим доказима о јединственом културном и националном простору народа, туђом вољом, удвојене историје. Поезија, познато је, из сфере менталног дешавања прелази у конкретност језика, а управо језик је „есенцијална чињеница националне егзистенције." „Поезија је", вели Малешевић, „духовни ризом иманентан менталном склопу народа у чијем се окриљу остварује."

Егзистирајући на рубовима српског језичког подручја, изложен појачаним притисцима и ерозивном дјеловању историјских непогода овај дио српског националног и културног простора,

својим остварењима, био је на одређени начин маргинализиран, запостављен и препуштен властитој судбини. Али, својим креативним капацитетима поезија прекодринских Срба је сама пронашла пут до матице, потврдила се неоспорним умјетничким дометима, дијапазоном разуђене менталне и језичке супстанце без које би поезија испјевана на језику који је Немања завјештао нараштајима својих насљедника била сиромашнија.

Није занемарљива ни чињеница да су аутори антологије својим поријеклом и животом вршњаци и земљаци ове лирике која је, раним читалачким сусретима, утицала на њихов доживљај свијета и искуство стваралаштва. Овај се моменат не смије губити из вида. (Аналогно, одрасли који су своје дјетињске дане провели уз стихове Змајеве пјеваније тешко да ће се приклонити модернијем звуку дјечје пјесме чак и у случају да она не заостаје или можда чак и надмашује Чика-Јовин поетски дар.) Није онда никакво чудо што, без обзира на малициозне примједбе, „насукани" аутори имају „треће уво" за „завичајну мелодију" овог тла.

Знање преузето из књига и других извора је значајно, али је неупоредиво са оними које произлази из укупности личног доживљаја и дотицаја. Тако, нпр., текстови о Кочићу ученог Драгољуба Влатковића, без обзира на документованост и ерудицију, немају ону полетност и сугестивност којим одише дјело Гојка Бановића, а још мање Кочићевог земљака и потомка Миодрага Вулина који на прагу новог миленијума кочићевски и „збори и твори".

Разлог повратка српској поезији у РС у посљедњих 50 година прошлог вијека лежи у изузетном богатству њених достигнућа и то како оних обиљежених атрибутима живе и продуктивне традиције, везаности за дух, душу, језик и креативно памћење овог тла тако и оних произашлих за узлазом према хоризонтима модерности и изазовима нових обликотворних технологија.

У ковитлацима различитих поетских енергија, промјенљивим вибрацијама естетске учинковитости дјела, у немогућности егзактне процјене заступамо мишљење да је критика најприје стваралачка, а тек затим научна активност) – на грам или милиметар, састављачи су кренули утабаним али неузбудљивим путем хронолошког представљања сигурни да ту не могу погријешити нити прејудицирати вриједност дјела које себе само треба да докаже и потврди.

Антологију отвара лирика Светислава Мандића (1921-2003), а окончава млађани Радомир Д. Митрић, који је за двије деценије и кусур година свог животног ви-

јека освојио већ неколико престижних признања, утврђујући нас у увјерењу да је поезија дар са којим се човјек рађа, па тек онда усавршава образовањем и радом.

Између корица „Листа" нашао се избор из поезије 127 пјесника и тај податак сам по себи импресионира. Ми који у својој критичкој аргументацији не водимо рачуна о томе чије се њиве додирују и који тим катастарским подацима нисмо оптерећени, можемо се запитати чиме су сви заступљени аутори обезбиједили себи улазницу у антологијски круг изабраних. Више би се сложили да се дјело окарактерише као избор јер у „Листу" заиста има наслова који не заслужују атрибут антологијски. Ако се ради о „попису становништва" (наравно пјесничког), онда је: он непотпун јер се у њему не налазе имена ветерана потврђених вриједности (Божо Суботић, Ђуро Милекић), а нити почетника који на себе скрећу пажњу уочљивим транспарентима надарености, какав је нпр. Фочак Драган Аџић или Бања лучанин Дејан Радојичић и да не набрајамо даље. Десетине њих.

(Напомињемо да је Душко Радовић у своју Антологију српске поезије за децу унио редуцуран број пјесника, знатно мањи од броја "актуелних првотимаца" који су популарност "стекли атрактивношћу својих шоу програма пред малодобном публиком.)

Дакле, овдје се ради, да помиримо резултате и хтијења, о репрезентативном избору.

Још нешто. Значај пјесника, његов творачки капацитет, обично одређује и број пјесама којим ће он изаћи пред очи јавности. Зато је, према нама, поткресивање које Николу Вуколића заступа са једном пјасмом., Миленка Стојичића са двије, а једног од бардова савремене српске поезије Ђоку Стојичића са четири пјесме, а при том су, као по правилу, заобиђени они наслови који чине основ (*Лампа оца Николе, Мој дјед је умро крај отвореног прозора*, *Ластавичје гнездо на фресци Хиландара)* његове репутације. Слични пропуст учињен је и приликом представљања Драгана Студена који је, поред Фрање Кризманића, пробио лед хаику поезије и први од наших стваралаца добио у Јапану међународно признање за ову источњачку минијатуру. (Касније ће такав успјех поновити Љиљана Вујић Томљановић,)

Све у свему, „Насукани на лист лирике" Живка Малешевића и Анђелка Анушића је, ако изоставимо мјестимице неадекватан квалификатив антологија, солидно урађен избор српске поезије у БиХ, у посљедњих пола вијека. Аутори показују обавијештеност, толеранцију и слух за живе поетске гласове једног изузетно богатог стваралачког периода са тла које је изњедрило неке од најве-

ћих стваралаца српске писане ријечи (Св. Мандић, Дара Секулић, Душко Трифуновић, Рајко Петров Ного, Вук Крњевић итд). Дјело је снабдјевено акрибички писаним предговором те основним биобиблиографским подацима о заступљеним ауторима.

Иако се по нечему и не слажемо са састављачима (De gustibus non disputandum est.) , „Лист лирике" је дјело чије домете треба уважавати јер на својеврстан начин рашчишћава тарен за темеље будуће српске књижевности, пројекта чија је реализација код припадника друга два конститутивна народа прилично одмакла, а код нас увелико касни.

Дочекана буком злонамјерних повика и бујицом ниских удараца антологија је изгубила моћ говора и прије него што је дошла до ријечи. Ситуација око „насукане" антологије примјер је потпуног одсуства културе дијалога, доказ који би био смијешан, да није жалостан. Макар с извјесним осјећањем горчине, не због самог дјела него због атмосфере која прати његове прве кораке према читаоцу. „Насукане на лист лирике" треба поздравити као једно у низу настојања да се истина сагледа у свој њеној комплексности и противрјечјима.

Радмило В. Радовановић
ИМПРЕСИЈЕ О „НАСУКАНИМ НА ЛИСТ ЛИРИКЕ" (О ЈЕДНОЈ АНТОЛОГИЈИ)

Претежак антологијски посао који су урадили састављачи Антологије српског пјесништва у Босни и Херцеговини и друге половине 20. вијека „Насукани на лист лирике" – професор и књижевни критичар Живко Малешевић и књижевник Анђелко Анушић, показује чињенично стање, до избор као избор не може да прође без мана али и врлина. Ова књига је први опсежан антологијски избор који представља српску поезију у Босни и Херцеговини, друге половине 20. вијека.

Започиње стиховима Светислава Мандића (1921-2003), Миодрага Жалице (1926-1993), Брата Павловића (1928-1974), пјесника који су лиричари новог лирског сензибилитета, антологија обухвата све важније пјеснике и струјања у српској поезији друге половине XX вијека, све до наших дана. Избор обухвата 126 пјесника; састављачи су при том водили рачуна да се међу тим пјесмама нађе и велики дио и оних који су општепризнате као антологијске у српској пјесничкој традицији. Састављачи су књигу снабдјели библиографским биљешкама о увршћеним ауторима.

Аутори њих 126, а мислим да су састављачи неоправдано заборавили једно име, а то је већ покојни Драго Кућић из Попова код Бијељине, храњени социјалним, понегдје политичким и интелектуалним феноменима, створили су поезију, која је проговорила о овом нашем простору.

Ма колико да су сви ови пјесници међусобно различити, како по изразу, тако и по квалитету њих све сједињује заједничко нешто а то је стих, а то је поезија. У вријеме кад се ова књига појављивала игром случаја ја сам читао „Равницу неба" од мог земљака Брата Павловића, сјајног пјесника, по чијем је стиху „Насукани на лист лирике" и дат наслов овој књизи.

Његове пјесме остају занимљив поетски документ о одређеном времену и људима у њему. Да ли је и ових осталих 125 пјесника као што је био Брато Павловић ослушкивало лиричаре у себи?

Мислим да јесте и зато подржавам састављаче ове антологије, иако су је неки на самом изласку, били почели блатити.

Мислим да књига нема лоше пјесме, а о пјесницима на понаособ се може дискутовати. Књижевна критика ће тек да изрекне дефинитиван суд и вреднује напор и резултате који су урадили двојица састављача ове амбициозне књиге.

Генерацијски, од С. Мандића, М. Жалице, Б. Павловића израсли су још неки пјесници као Дара Секулић, Душко Трифуновић...

Они су своју поезију писали и са лијеве и са десне обале Дрине и у поезију су унијели нови тон. Нека ми опросте сви остали које не спомињем овдје у своме малом суду. Познати амерички пјесник Стивенз је рекао да „поезија јесте поезија, а пјесников циљ јесте да постигне поезију". Пјеснички циљ јесте, дакле креација, а колико су избором успјели састављачи, пред читаоцима је да оцијене.

Нећемо дакле погријешити ако кажемо да је читава савремена српска поезија XX вијека у БиХ, односно да је у тој поезији битно смјештена у плаве корицве, ове савршено издате књиге, а да је притом не заборавимо и похва-

лимо издавача: „Завод за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево”.

Како је ријеч у поезији српског пјесништва у БиХ друге половине 20. вијека, свака класификација мора бити произвољна, разлике међу појединим пјесницима чине нам се значајнијим од сличности. Неки су више заступљени и са више пјесама, што је и нормално у мноштву имена а њих је 126, но на читаоцу је да просуди и изабере односно одбаци оно што му не лежи на срцу. Али ипак на крају овог малог осврта, на ову књигу, у њој сви они дишу и стварају свој ИЗРАЗ. Ми их данас посматрамо, кудимо славимо и видимо њихов раст, што би рекао наш славни антологичар и пјесник Иван В. Лалић. И овдје драги читаоче, „постоји пјесма”, кажу „која то доказује”. Функција ове књиге је у томе да каже како у тренутку „стизања” нису без своје поезије и своје литературе, да поезија, односно антологија, ако је добра, не зна за границе година. Ова књига је остварена тако да својим поетским свијетом поистовјећује читаоца којима је и намијењена. Другим ријечима, управо својом тематиком она покрива поље интересовања оних којима је и намијењена. Она казује тренутак у коме живимо, јер ова књига представља књигу посебне врсте – представља књигу с којом ће се многи сретати касније и у самом животу.

Пјесме без интерпункције не треба да представљају препреку за читање јер у њима интерпункција само физички не постоји – нису стављени знаци. Али, они се осјећају и њихово мјесто је логичким реченицама обиљежено. Такве пјесме треба читати полако и пажљиво, тако рећи ослушкујући сваку ријеч, тражећи природни крај једне мисли. Такав начин писања поезије говори о озбиљности и вјештини изражавања озбиљних пјесника. Завршавајући овај кратки суд о овој антолгији морам рећи да су састављачи професор Ж. Малешевић и књижевник А. Анушић, направили антологију пјесника и дјелимично антологију њихових пјесама, одређеног периода.

У овим смутним временима ово је јединствен и у будућности незаобилазан сегмент „који се неће моћи избјећи када се буду правиле будуће панораме и антологије”. Ова књига је по моме личном ставу намијењена и пјеснику и критичару и читаоцу. Честитам приређивачима и великом издавачу на великом труду и великом дјелу. „Сви ми у својим главама носимо своју овако замишљену Антологију”.

У Мркоњић Граду,
10. 12. 2006. године

Душан Прађа
КЊИГА ЗА ЧИТАЊЕ И УЧЕЊЕ

Антологија српског пјесништва у Босни и Херцеговини друге половине 20. вијека Анђелка Анушића и Живка Малешевића под насловом НАСУКАНИ НА ЛИСТ ЛИРИКЕ друга је по реду антологија оваквог типа која се појавила у Републици Српској, а у издању респектабилног издавача „Завода за уџбенике и наставна средства", Источно Сарајево.

А прије (само) пет година појавила се злосрећна Антологија савремене поезије Републике Српске. Приређивач и писац предговора познати београдски критичат, професор унивезитета Радивоје Микић. Издавач оспоравана и оспорена „Матица српска", Бања Лука. Кажем: злосрећна антологија, јер је убрзо након изласка из штампе наишла на жестоку критику и осуду, чак и неких пјесника који су у њој заступљени позамашним бројем пјесама. Иако је приређивач у предговору нагласио да је циљ ове антологије „да читаоцу представи оно што је најбоље у песничком стваралаштву песника који су рођени ,живели или живе на простору некадашње Босне и Херцеговине, а садашње Републике Српске", те да поменуто стваралаштво уклопи „у контекст српске књижевности као целине", мишљењу неких пјесника који су се о њој јавно изјаснили , она тај циљ није досегнула. Замјерке се односе на недосљедност управо у ономе што је постављено као циљ. Приређивачу је оспорена чак и компетенција за овакву књижевну (г)радњу. Наиме, пале су и тврдње како састављач, нажалост, није довољно упознат са пјесничким стваралаштвом с ове стране Дрине.

И састављачи антологије (пјесник и критичар) Насукани на лист лирике поставили су (себи) сличан циљ и истакли два кључна разлога за своје прегнуће:

Пошли су „од кључне чињенице да је књижевни живот Срба у Босни и Херцеговини за посљедњих више од педесет година изненађујуће богат, да је било и има песничких појава које су неоправдано остале анонимне, да је пјесништво са ове стране Дрине почесто некритички смјештано на периферију неше литературе из погрешног убјеђења да је оно неоригинално, епигонско у властитом језику и култури.

„Други разлог је сама афирмација српске књижевности у

Босни и Херцеговини управо данас кад се њено богатство идеолошки, политички и на друге, углавном некњижевне, начине настоји минимизовати, чак и утопити у некакву аутентичну књижевност 'босанског народа'.

И све то са дубоким убјеђењем „да антологија... има физиономију, структурно-композициону цјелину и естетску пуноћу, по унапријед ограничавајућим параметрима, дјелује САМОСТАЛНО (Д.П.), али и као ВАЖАН ЕЛЕМЕНТ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ (Д.П.)", уз напомену да се овај цвјетник „никако не смије схватати као књижевни сепаратизам или прелоцирање једног дијела наше поезије". За сваку похвалу – нема шта!

Када се избор лирике посматра у тематско-мотивскомн кругу, састављачи су уочили неколике „фундаменталне теме" и издвојили пјеснике који су се у уоченој тематици најрепрезентативније поетски остварили:

1. Патриотска (културно-историјска) ТЕМАТИКА – писац предговора сматра ову тему основном, па констатује да „само пјесници који из виталних коријена традиције црпе оно што је вјечно, богате је, прилагођавају времену у којем живе, у потпуности оправдавају стваралачки чин". У такве пјеснике, по његовом мишљењу, спадају: В. Марковић, Р. Г. Ђого, В. Настић, Р. П. Ного, М. Ненадић, С. Мандић, А. Анушић, Ђ. Сладоје, Р. Д. Митрић...

2. МОТИВ СТЕЋАКА „као лирске парадигме загонетне прошлости, на овом тлу". У пјеснике ове инспирације издвојени су: С. Шантић, С. Мандић, Г. Ђого; Р. Комар, М. Грбић, С. К. Прерадовић ...

3. У ПРОСТОРИМА РЕЛИГИОЗНЕ ДУХОВНОСТИ најуспјелија остварења се приписују Р. Рисојевићу, А. Анушићу, С. Мандићу, Ђ. Сладоју, Ж. Грујићу...

4. У групу пјесника којима КРИТИЧКИ ИРОНИЈСКИ СТИЛ „служи као егзистенцијални мото поетског говора" издвојени су: Р. Чолаковић, Н. Н. Гузијан, Г. Шаула, Р. Прерадовић ...

5. МОТИВИ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА највећу „снагу поетског говора" досегнути су у пјесмама В. Крњевића, М. Торомана, Ђ. Врањеша, В. Радумила и Даре Секулић.

6. ОВОРАТНА ТЕМАТИКА - исказана „у неочекивеној умножености пјесама... ријетко се могу наћи оне (пјесме) чија укупна садржина оправдава лирски говор. У пјеснике „аутентичног поетског гласа" који су се у овој тематици (успјешно) огледали издвајају се: В. Милошевић, Н. Бабић, М. Крунић, М. Орловић, Ј.С. Николић, Б. Капетановић, Д. Гуталь, Д. Бабић, С. Срдић ...

У предговору су још поименично издвојени пјесници (из пе-

десетих и шездесетих година) који праве 1. тек незнатан отклон од традиције, те 2. пјесници интимистички емотивног комплекса, лирско-наративног склопа, 3. оспораваоци традиције, иронијског подтекста, 4. пјесници стражилорске поетске линије итд.

Дат је и краћи осврт на „женски лирски принцип" са назнакама основних пјесничких карактеристика поетеса зеступљених у избору. Претходни наводи, а преузети из предговора довољно говоре о претензијама састављача ове антологије.

А резултат ?

Сматрамо да је циљ постигнут. За књигу од 588 страна и 126 заступљених пјесника не би се могло рећи да је тек књижевни торзо, у шта се често знају претворити антологије које строго слиједе „нешто што се врло условно и неодређено зове објективност". Састављачи, ма шта им се (са мање или више права) пребацивало, нису били баш неки строги стражари на „улазу на врата књижевности". Подијелили су 126 пропусница; па сад – шта је, ту је. Да ли је могло још? Да ли је требало и оволико? Аргумената и за један и за други став свакако би се могло наћи. Но, прихватимо ову књиги као такву, као оно што она јест, а не као оно што је она могла да буде. Гдје би нас то одвело?

Иако је ова антологија (а када то није случај) одмах по изласку наишла и на одобравања и на оспоравања, приклањамо се мишљењу да је оваква једна књига добро дошла. (Нећемо се овдје бавити неким оспоравањима, која су понегдје испод сваког цивилизацијског нивоа. Критика, дакле – да, али недобронамјерност и пљување – не.) Добили смо панорамски тип антологије, урађен по хронолошком приступу, антологију која осликава домете српског пјесништва (не без остатка, наравно) у Босни и Херцеговини друге половине 20. вијека, како и гласи њен поднаслов. Не знамо ни да ли је наше да судимо о томе ни да ли је нити како је могло другачије. Позивамо се на најчешће, па тиме, вјероватно, и најисправније мишљење да је свака антологија ствар њеног састављача. Сходно томе. Кажемо: „ево књиге, ето јавности читалачке!"

И желимо јој добродошлицу у још младу, још ровиту (неизвјесну, чак) Републику Српску. И шире, наравно. Вјерујемо да ће послије ове антологије слика о нашем националналном пјесништву бити нешто цјеловитија и нешто јаснија.

Вјерујемо и да ће градиво ове антологије постати неопходна, незаобилазна лектира свима онима којима је српско пјесништво Босне и Херцеговине (и српско

пјесништво у цјелини) иоле важно, а, свакако, солидан темељ, и полаз, и путоказ свим оним будућим књижевним посленицима, којие се буду упуштали у вредновање српске поезије Босне и Херцеговине, односно Републике Српске, односно српске поезије у цјелини.

Надамо се да ова књига неће само обавјештавати, већ и дјеловати, већ и образовати.

Мирко Грбић
ЦВЈЕТЊАК, А НЕДОВОЉНО ОПЛИЈЕВЉЕН

Позван сам као ЧИТАЛАЦ на разговор о ДЈЕЛУ: „Насукани на лист лирике" са поднасловом: Антологија српског пјесништва у Босни и Херцеговини друге половине 20. вијека, АУТОРА Анђелка Анушића и Живка Малешевића.

У савременој књижевној теорији термини читалац, аутор дјело имају низ подентитета од којих ћу неке in intenso споменути да бих објаснио како сам читао поменуту књигу, о којој су изречени опречни судови у књижевној периодици, електронским медијим јавним разговорима... И какав је мој читалачки одговор!

На 14. страници Предговора Живко Малешевић је написао: „Стварати антологију је као и стварати књижевно дјело. Прво из свијести аутора израњају основне садржинске и структурно-композиционе контуре које се током рада бистре, да би у једном тренутку изабрана садржина постала сама себи терет која пријети да упропасти циљну идеју. Међутим, када се успостављањем задатих критеријума твори вриједносно језгро, тада обједињујуће силе антологијске структуре почињу да раде и под притиском унутрашњих односа и контекста одбацују све што је сувишно и не припада природи такве форме, антологичари су били свјесни да су на правом путу. Када је естетички критеријум усагласио и остале, антологија се формирала по себи иманентној форми "

Прављење антологије је читање туђих текстова и „како стварати књижевно дјело” по Малешевићу. Да ли аутор у својој естетској активности може бити објективан, стварни читалац то јест објективан аутор, одсутан из дјела којег ствара! Још је Вејн Бут 1961. године у својој знаменитој књизи Реторика прозе тврдио да не може, да аутор у свом дјелу има свог замјеника – **имлицитног аутора** који заступа интересе стварног аутора. Ти интереси су разноврсни: идеолошки, религиозни, социолошки, филозофски. Дакле једно дјело има и своје контекстуалне референце.

Десетак година послије Бутовог појма имлицитни аутор Волфанг Изер у свом дјелу Имлицитни читалац, а мислећи на Бута говори о **имлицитном читаоцу** говорећи о процесу читања. По Изеру „Ефекти и одговори нису својства ни текста ни читаоца : текст представља потенцијални ефекат који се остварује у процесу читања.”

Сви приређивачи антологија или других избора туђих текстова, зборника, хрестоматија... су у ситуацији и имплицитног аутора и имплицитног читаоца и на склиској су стази да се не одрекуну ли се оног Ујевићевог „мрског ја” огрјеше о иманентне законе дјела којег творе од туђих текстова. Тада вантекстовне чињенице (ванестетске) угрозе иманентну кохеренцију дјела!

Мислим да се то десило и нашим ауторима са дјелом: „Насукани на лист лирике”!

Кохеренција иманентна једном антологијском избору нарушена је из најмање три разлога које аутори ове антологије изричито и наводе несвјесни да се таквим принципима не може сатворити антологијски релевантан избор поезије за било који временски период и простор, тиме ни за простор и вријеме које су они одредили у поднаслову своје антологије.

Послије срамне и скадалозне „Антологије српске поезије Републике Српске” у издању тзв. Матице Српске Републике Српске и срамних уротника и сарадника, ауторима ове антологије се учинило да је било нужно српску поезију посматрати на цијелом простору Босне и Херцеговине и пошли су како истичу у Предговору од „...кључне чињенице да је књижевни живот Срба у Босни и Херцеговини за последњих више од педесет година изненађујуће богат, да је било и има пјесничких појава које су неоправдано остале анонимне, да је пјесништво са ове стране Дрине почесто некритички смјештано на периферију наше литературе из погрешног убјеђења да је оно неоригинално, епигонско у властитом језику и култури.”

Мада ове тврдње у потпуности не одговарају књижевноисторијским чињеницама оне су за наше ауторе нажалост биле аксиоматског значаја и психоаналитичким језиком говорећи дјеловале су на њих као комплекс мање вриједности спрам цјелине српске савремене поезије. Психоанализа научава да такви комплекси траже гратификацију између осталих маневара и маневром некритичког мишљења. Овај духовни скотом је допринио да се антологичарима учинило да су свих 125 аутора уврштених у антологију вриједни избора са свим својим пјесмама То нажалост није тачно. Одвећ је међу уврштеним пјесницима оних који би прије спадали под синтагму Антуна Барца „величина малених", оних који имају свој значај у историји националне књижевности, али никако нису њени врхови, нису антологијски примјери.

Предочавајући толики број пјесника као антологијских вриједности приређивачи су имали још један фантазам против којег су ратовали! И то су нагласили у Предгоовру износећи став и чињеницу која је нажалост тачна да се та књижевност минимизује и у самој Босни и Херцеговини и настоји се. „...чак и утопити у некакву „аутентичну" књижевност „босанског народа". Знам да су неки српски књижевници у Босни и Херцеговини одвећ агилни у таквом послу!

И треће огрјешење о кохерентност једног антологијског подухвата је убјеђење приређивача које износе на 13. страни предговора да су успјели на „свјетло дана" изнијети и неке запостављене пјеснике. Таквих пјесника има (Стипановић, Радумило рецимо) али има и изостављених који су кардинално огрјешење приређивача антологије. Првенствено мислим на Сњежану Рончевић, уз Дару Секулић најаутентичнију српску пјесникињу из Босне и Херцеговине, старије генерације, вергилијевске животне судбине!

Неуврштавање Драгослав Дедовића, Стојана Симића Крпице и Милорада Пејића велики су минуси приређивача

У све гушћем духовном мраку српске културе у Босни и Херцеговини када би се ова књига преименовала у Панораму савремене српске поезије у Босни и Херцеговини имала би свој непорецив културолошки, и књижевноисторијски значај који има и оваква каква јесте и ја бих је преводећи грчку ријеч антологија као цвјетњак, у овом случају цвјетњак поезије, рекао да је овај цвјетњак недовољно оплијевљен!